

[4302] – 131

Seat
No.

M.A. (Semester – I) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-01 : Valmiki Ramayana (Kishkindha Kand)
(New Course) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार उताऱ्यांचे इंग्रिजि किंवा मराठीत भाषांतर करा.

16

i) एष पुष्पवहो वायुः सुखस्पर्शो हिमावहः ।

तां पिचिन्तयतः कान्तां पावकप्रतिमो मम ॥

सदा सुखमहं मन्ये यं पुरा सह सतिया ।

मारूतः स विना सीतां शोकसंजनतो मम ॥

ii) तौ तु दृष्ट्वा महात्मानौ भ्रातरौ रामलक्ष्मणौ ।

बरायुधधरौ वीरौ सुग्रीवः शङ्कितोऽभवत् ॥

उद्धिग्नहृदयः सर्वा दिशः समवलोकयन्

न त्यतिष्ठत कस्मिंश्चिद्देशे वानरपुङ्गवः ॥

iii) कपिरूपं परित्यज्य हनुमान्मारुतान्मजः ।

भिक्षुरूपं ततो भेजे शढबुद्धितया कपिः ॥

ततश्च हनुमान्वाचा श्लक्षणया सुमनोतया ।

विनीतवदुपागम्य राघवौ प्रणिपत्थ च ॥

iv) राजा दशरथो नाम द्युतिमान्धर्मवत्सलः ।

चतुर्वर्ण्यं स्वधर्मेण नित्यमेवाभिपालयन् ॥

न द्वेष्टा विद्यते तस्य स तु द्वेष्टि न कंचन ।

स तु सर्वेषु भूतेषु पितामह इवापरः ॥

P.T.O.

- v) पश्य लक्ष्मण वैदेह्या संत्यक्तं हियमाणया ।
 उत्तरीयमिदं भूमौ शरीरद्भूषणानि च ॥
 नाहं जानामि केयूरे नाहं जानामि कुण्डले ।
 नूपुरे त्वाभिजानामि नित्यं पादाभिवन्दनात् ॥
- vi) ततः सुपर्ण बहुलां भङ्क्त्वा शाखां सुपुष्पिताम् ।
 सालस्यावतीर्य सुग्रीवो निषसाद सराघवः ॥
 लक्ष्मणायथ संहृष्टो हनुमान्मारुतात्मजः ।
 शाखां चन्दनवृक्षस्य ददौ परमपुष्पिताम् ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा.

16

- i) अपश्यतो मे वैदेहीं जीवितं नाभिरोचते
 ii) राजानो बहुमित्राश्च विश्वासो नात्र हि क्षमः ।
 iii) ततोऽग्निं दीप्यमानं तौ चक्रतुश्च प्रदक्षिणम् ।
 iv) धनत्यागः सुखत्यागो देशत्यागोऽपि वानघ ।
 v) अनाथस्य हि मे नाथस्त्वमेको नाथ नन्दन ।
 vi) नूपुरे त्वभिजानामि नित्यं पादाभिवन्दनात् ।

3. Write an essay type answer to **any one** of the following.

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

16

- i) Critically appreciate 7th Canto of किष्किन्धाकाण्ड.
 किष्किन्धाकाण्डाच्या सातव्या सर्गाचे विवेचक रसग्रहण करा.

OR / किंवा

Critically appreciate 'पम्पासरोवरवर्णनम्'.
 पंपासरोवरवर्णनाचे विवेचक रसग्रहण करा.

4. Write an essay type answer to **any one** of the following.

खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर लिहा.

16

i) Character sketch of हनुमान

हनुमानाचे स्वभावचित्र

ii) मायावी वृत्तान्तः.

5. Write critical notes on **any two** of the following.

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोवर विवेचक टीपा लिहा.

16

i) Meeting of Sugreeva and Rama सुग्रीवराम भेट

ii) Character sketch of वाली वालिचे स्वभावचित्र

iii) शिबिकावर्णनम्

iv) Lamentational तारा तारेचा विलप.

[4302] – 132

Seat
No.

M.A. (Semester – I) Examination, 2013

SANSKRIT

SK-02 : ऋग्वेदः, अथर्ववेद, Nivdak Sukte-Yaskache Nirukte

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with notes into **English** or **Marathi** any **four** of the following. **16**

खालीलपैकी कोणत्याही चार ऋचांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

१) उषो वाजं हि वंस्व यश्चित्रो मानुषे जने ।

तेना वह सुकृतौ अध्वराँ उप ये त्वा गृणन्ति वह्नयः ॥

२) नासदासीन्नो सदासीत्तदानीं नासीद्रजो नो व्योमा परो यत् ।

किमावरीवः कुह कस्य शर्मन्नम्भः किमासीद् गहनं गभीरम् ॥

३) तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रयिं न कश्चिन्मृवाँ अवाहाः ।

तमूहयुनोभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्षप्रुद्धिरपोदकाभिः ॥

४) रथं ये चक्रुः सुवृत्तं नरेष्ठां ये धेनुं विश्वजुवं विश्वरूपाम् ।

त आ तक्षन्त्वृभवो रयिं नः स्ववसः स्वपसः सुहस्ताः ॥

५) वयमुत्वा पयस्पते रयं न वाजसातये ।

धिये पूषन्नयुज्महि ॥

६) सत्यमहं गभीरः काव्येन सत्यं जातेनास्मि जातवेदाः ।

न मे दासो नार्यो महित्वा व्रतं मीमायु यदहं धरिष्ये ॥

P.T.O.

2. Attempt critical appreciation of the उषस् hymn (ऋ 1.48) 16

उषस्सूक्ताचे (ऋ. १.४८) रसग्रहण करा.

OR/किंवा

Describe the contents of the नासदीयसूक्त (ऋ. 10.129)

नासदीयसूक्त्याच्या आशयाचे वर्णन करा (ऋ. १०.१२९).

3. Write a detailed note on the arrangement and contents of the अथर्ववेद. 16

अथर्ववेदाची रचना आणि वर्ण्य विषय यावर सविस्तर टीप लिहा.

OR/किंवा

Describe the contents of the वरुण-अथर्वसंवाद hymn (अथर्ववेद 5.11)

अथर्ववेद ५.११ (वरुण-अथर्वसंवादसूक्त) च्या आशयाचे वर्णन करा.

4. Explain with reference to context **any four** of the following : 16

ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या: (कोणतेही चार) :

१) समाम्नायः समाम्नातः ।

२) इन्द्रियनित्यं वचनम् औदुम्बरायणः ।

३) उच्चावचाः पदार्थाः भवन्ति इति गार्ग्यः ।

४) आचार्यः कस्मात् ?

५) नूनमिति विचिकित्सार्थीयो भाषायाम् ।

६) अय यस्य आगमात् अर्थपृथक्त्वम् अह विज्ञायते स कर्मोपसङ्ग्रहः ।

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

१) चत्वारि पदजातानि

२) निपाताः

३) Etymologies of यास्क यास्काचार्यानी दिलेल्या व्युत्पत्त्या

४) निरुक्तशास्त्रम्.

[4302] – 135

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-03 : Special Group Grammar
Title : I) अष्टाध्यायी : III - 2 - 1 - 188
II) सिद्धान्तकौमुदी: अजन्तपुंल्लिंग
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks :80

1. Explain fully **any four** of the following : 16
- पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा :
- 1) प्रे दाज्ञः ।
 - 2) हरतेरनुद्यमनेऽच् ।
 - 3) क्षेमप्रियमद्रेऽण् च ।
 - 4) लिट : कानज्वा ।
 - 5) पुरि लुङ् चास्मे ।
 - 6) कर्मण्यण् ।
2. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16
- पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या :
- 1) न विभक्तौ तुस्माः ।
 - 2) ड्याप्प्रातिपदिकात् ।
 - 3) आदेशप्रत्यययोः ।
 - 4) आकारान्तो यो धातुस्तदन्तस्य भस्याङ्गस्य लोपः स्यात् ।
 - 5) अचो ङिति ।
 - 6) स्वादिपञ्चवचनानि सर्वनामस्थानसंज्ञानी स्युरक्लीबस्य ।

P.T.O.

3. Explain णित् suffixes, with examples, from the portion of अष्टाध्यायी you have studied. (अष्टा. 3-1-1-188). 16

अष्टाध्यायीतील तुम्ही अभ्यासलेल्या अभ्यासक्रमातील (अष्टा. 3-1-1-188) णित् प्रत्ययांचे उदाहरणांसह स्पष्टीकरण करा.

OR/किंवा

Explain various कृत् suffixes which are taught by Pāṇini in the sense of लट् and लिट् ?

‘लट्’ आणि ‘लिट्’ या अर्थी पाणिनीने सांगितलेले विविध कृत् प्रत्यय स्पष्ट करा.

4. Write descriptive paragraphs on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर परिच्छेद लिहा :

1) सुप्प्रत्ययाः

2) सर्वनामरूपाणि

3) भसंज्ञा तथा च पदसंज्ञा.

5. Explain **any four** forms quoting the relevant rules of Pāṇini : 16

पाणिनीची योग्य ती सूत्रे उद्धृत करून पुढीलपैकी कोणतोही चार रूपे स्पष्ट करा.

रामाणाम्, कुम्भकारः, हरिभिः, सर्वस्मै, विश्वपः, शंकरः, भारहरः, दुःखजः, गर्तशयः

[4302] – 136

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-03 : (Special Group)
[ऋग्वेद, अथर्ववेद, सायणभाष्यभूमिका – Vedic Grammar]
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with necessary notes- (any 4).

खालील ऋचांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा (कोणतेही ४).

16

1) अ॒भि त्वा॑ न॒क्तीरू॑षसो॑ ववाशिरेऽग्ने॑ व॒त्सं न स्व॑सरेषु॑ धे॒नवः॑ ।

दिव॑इवे॒दर॑ति॒र्मानु॑षा यु॒गा क्षपो॑ भासि॑ पुरु॒वार सं॑यतः ॥

2) ई॒ळितो॑ अग्ने॑ मन॒सा नो॑ अ॒र्हन्दे॑वान्य॒क्षि मा॑नु॒षात्पूर्वो॑ अ॒द्य ।

स आ॑ वह॒ मरु॑तां रा॒र्धो अ॒च्युत॑मि॒न्द्रं नरो॑ ब॒र्हिष॑दं॒ यज॑ध्वम् ॥

3) त्वम॑ग्ने॒ त्वष्टा॑ वि॒धते॑ सु॒वीर्यं॑ तव॒ ग्नावो॑ मि॒त्रम॑हः स॒जात्य॑म् ।

त्वमा॑शु॒हेमा॑ ररिषे॒ स्वश्व्यं॑ त्वं न॒रां श॒र्धो असि॑ पुरु॒वसुः॑ ॥

4) घृ॒तं मि॑मिक्षे॒ घृत॑मस्य॒ योनि॑घृ॒ते श्रि॒तो घृ॒तम्व॑स्य॒ धाम॑ ।

अ॒नुष्व॑धमा॒ वह॑ मा॒दय॑स्व॒ स्वाहा॑कृतं॒ वृष॑भ॒ वक्षि॑ ह॒व्यम् ॥

5) दा॒ नो अग्ने॑ बृ॒हतो॑ दाः स॒हस्रि॑णो॒ दुरो॑ न वा॒जं श्रु॑त्या॒ अपा॑ वृ॒धि ।

प्रा॒ची द्या॑वापृथि॒वी ब्र॑ह्म॒णा कृ॑धि॒ स्वर्णं॑ शु॒क्रमु॑षसो॒ वि दि॑द्युतुः ॥

6) तवा॑ग्ने हो॒त्रं तव॑ पो॒त्रमृ॑त्वियं॒ तव॑ ने॒ष्ट्रं त्वम॑ग्नि॒दृता॑यतः ।

तव॑ प्र॒शास्त्र॑ त्वम॒ध्वरी॑यसि॒ ब्र॒ह्मा चा॑सि॒ गृह॑पति॒श्च नो॑ दमे॒ ॥

2. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with necessary notes (any 4).

पुढील मन्त्रांचे मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप भाषांतर करा (कोणतेही ४).

16

1) उप॑हूतो॒ वा॒चस्पति॑रू॒पास्मान् वा॒चस्पति॑र्ह्वयताम् ।

सं श्रु॑तेन॒ गमे॑महि॒ मा श्रु॑तेन॒ वि रा॑धिषि ॥

P.T.O.

- 2) अन्तरिक्ष आसां स्थाम श्रान्तसदामिव ।
आस्थानमस्य भूतस्य विदुष्टद् वेधसो न वा ॥
- 3) इदं जनासो विदथ महद् ब्रह्म वदिष्यति ।
न तत् पृथिव्यां नो दिवि येन प्राणान्ति वीरूधः ॥
- 4) इहैव ध्रुवां प्रति तिष्ठ शालेश्वावती गोमती सूनृतावती ।
ऊर्जस्वती घृतवती पर्यस्वत्युत्त्रयस्व महते सौभगाय ॥
- 5) यद् रोदसी रेजमाने भूमिश्च निरतक्षतम् ।
आर्द्रं तदद्य सर्वदा समुद्रस्यैव स्रोत्याः ॥
- 6) पुनरेहि वाचस्पते देवेन मनसा सह ।
वसौष्पते नि रमय मय्येवास्तु मयि श्रुतम् ॥

3. Explain the following sentences with reference to the context (any 4).

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा (कोणतेही ४).

16

- 1) अस्तु एवं सर्ववेदाध्ययनतत्पारायण ब्रह्मजपादौ ऋग्वेदस्यैव प्राथम्यम् ।
- 2) मन्त्रब्राह्मणात्मकत्वं तावददुष्टं लक्षणम् ।
- 3) अनित्यसंयोगान् मन्त्रानर्थक्यम् ।
- 4) अतो विधिभागस्य प्रामाण्यं सुस्थितम् ।
- 5) एके वादिनो वेदान् प्रति संनिकर्षं मन्यन्ते ।
- 6) शास्त्रविरोधो दृष्टविरोधः शास्त्रदृष्टविरोधः इति त्रिविधो विरोधोऽर्थवादेशूपलभ्यते ।

4. Write detailed notes on (any 2).

विस्तृत परिच्छेद लिहा (कोणतेही २).

16

- 1) Vedic Metres – वैदिक छन्द

- 2) Vedic Aorist – लुङ् लकार
- 3) Vedic Nominal forms – वैदिक नाम रूपे
- 4) Vedic Accent – वैदिक स्वराघात.

5. Write detailed notes on **(any 2)**.

विस्तृत परिच्छेद लिहा (कोणतेही २).

16

- 1) Subject-matter of ऋग्वेद – ऋग्वेदातील वर्ण्यविषय
- 2) Names of अथर्ववेद – अथर्ववेदाची नावे
- 3) Deity अग्नि – अग्निदेवता
- 4) राजसंवरणसूक्तम्

[4302] – 231

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – II) Examination, 2013
SANSKRIT
कादंबरी – शुकनासोपदेशः
SK – 05 : Kādambarī – Śukanāsopadeśah
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following.

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषान्तर करा.

- i) जनं गुणवन्तमपवित्रमिव न स्पृशति । उदारसत्त्वममङ्गलमिव न बहु मन्यते । सुजनमनिमित्तमिव न पश्यति । अभिजातमहिमिव लङ्घयति । शूरं कण्टकमिव परिहरति ।
- ii) ग्रहैरिव गृह्यन्ते, भूतैरिवाभिभूयन्ते, मन्त्रैरिवावेश्यन्ते, सत्त्वैरिवावष्टभ्यन्ते, वायुनेव विडम्ब्यते, पिशाचैरिव ग्रस्यन्ते, मदनशरैर्मर्माहता इव मुखभङ्गसहस्राणि कुर्वन्ते ।
- iii) दर्शनप्रदानमप्यनुग्रहं गणयन्ति । दुष्टिपातमप्युपकार पक्षे स्थापयन्ति । सम्भाषणमपि संविभाग मध्ये कुर्वन्ति । आज्ञामपि वरप्रदानं मन्यन्ते । स्पर्शमपि पावनमाकलयन्ति ।
- iv) विद्वांसमपि महासत्त्वमन्यभिजातमपि धीरमपि प्रयत्नवन्तमपि पुरुषमियं दुर्विनीता । खलीकरोति लक्ष्मीरिति । सर्वथा कल्याणैः पित्रा क्रियमाणमनुभवतु भवान्नवयौवसुराज्याभिषेक मङ्गलम् । कुलक्रमादागतामुद्रह पूवपुरुषैरूढां धुरम् । अवनमय द्विषतां शिरांसि ।
- v) गर्भेश्वरत्वमभिनवयौवनत्वमप्रतिरूपत्वममानुषशक्तित्वं चेति महतीयं खल्वनर्थपरम्परा सर्वा । अविनयानामे कैकमप्येषामायतमम्, किमुत समवायः । यौवनारम्भे च प्रायः शास्त्रजलप्रक्षालननिर्मलापि कालुष्यमुपयति बुद्धिः ।
- vi) गुरुपदेशश्च नाम पुरुषाणामखिलमलप्रक्षालनक्षममजलस्नानम्, अनुपजातपलितादि वैरूप्यमजरं वृद्धत्वम्, अनारोपितमेदोदोषं गुरुकरणम्, अतीत ज्योतिरालोकः, नोद्वेगकरः प्रजागरः । विशेषेण राज्ञाम् ।

P.T.O.

2. Explain with reference to context **any four** of the following.

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

16

- अपगतमते हि मनसि स्फटिकमणाविव रजनिकरगभस्तयो विशन्ति सुखेनोपदेशगुणाः ।
- पारुष्यमिवोपशिक्षितुमसिधारासु निवसति ।
- बलोपचयमाहरन्त्यपि लघिमानमापादयति ।
- कष्टमनञ्जनवर्तिसाध्यमपरमैश्वर्यतिमिरान्धत्वम् ।
- दुरन्ते चमुपभोग तृष्णिका ।
- अभानुभेद्यातमो यौवनप्रभवम् ।

3. How Royal – glory – राजलक्ष्मी – should be maintained according to Śukanāsa ?

शुकनासाच्या मतानुसार राजलक्ष्मीचे पालन कसे करावे ?

OR

Write an essay on Bāṇabhaṭṭas style.

बाणभट्टांच्या शैलीवर निबंध लिहा.

16

4. How or why it is necessary to counsel a Yuvarāja by Śukanāsa ? Discuss.

युवराजाला शुकनासाने उपदेश करणे कसे व का आवश्यक होते ? चर्चा करा.

OR

Critically appreciate Śukanāsopadeśa.

शुकनासोपदेशाचे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

16

5. Write explanatory notes on **any two** of the following.

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

16

i) Alaṅkāra's in Śukanāsopadeśa.

शुकनासोपदेशातील अलंकार.

ii) गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति / write a short essay.

गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति / यावर एक लघुनिबन्ध लिहा.

iii) Mythological references in Śukanāsopadeśa, discuss.

शुकनासोपदेशातील पौराणिक संदर्भ चर्चा करा.

[4302] – 234

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – II) Examination, 2013
SK-7 : SANSKRIT
Special Group : Vedānta
Brahmasutra Sānkarabhāṣya – 1.1.1-4, 1.1.12-19
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **two** of the following with explanatory notes. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचा इंग्रजी अथवा मराठी मध्ये अनुवाद करा.

- अ) न वस्तुयाथात्म्यज्ञानं पुरुषबुद्ध्यपेक्षम् । किं तर्हि वस्तुतन्त्रमेव तत् । नहि स्थाणावेकस्मिन्स्थाणुर्वा पुरुषोऽन्यो वेति तत्त्वज्ञानं भवति । तत्र पुरुषोऽन्यो वेति मिथ्याज्ञानम्, स्थाणुरेवेति तत्त्वज्ञानं, वस्तुतन्त्रत्वात् । एवं भूतवस्तुविषयाणां प्रामाण्यं वस्तुतन्त्रम् । तत्रैवं सति ब्रह्मज्ञानमपि वस्तुतन्त्रमेव, भूतवस्तुविषयत्वात् । ननु भूतवस्तुत्वे ब्रह्मणः प्रमाणान्तरविषयत्वमेवेति । वेदान्तवाक्यविचारणानर्थिकैव प्राप्ता । न । इन्द्रियाविषयत्वेन संबन्धाग्रहणात् । स्वभावतोविषय – विषयाणीन्द्रियाणि, न ब्रह्मविषयाणि ।
- ब) तत्र किञ्चित्परिणामि नित्यं यस्मिन्वीक्रियमाणेऽपि तदेवेदमिति बुद्धिर्न विहन्यते । यथा पृथिव्यादि – जगन्नित्यत्ववादिनाम् । यथा च सांख्यानां गुणाः । इदं तु पारमार्थिकं, कूटस्थनित्यं, व्योमवत्सर्वव्यापि, सर्वविक्रियारहितं, नित्यतृप्तं, निरवयवं, स्वयंज्योतिः स्वभावम् । यत्र धर्माधर्मौ सह कार्येण कालत्रयं च नोपावर्तेते । तदेतदशरीरत्वं मोक्षाख्यम् । अतस्तद्ब्रह्म यस्येयं जिज्ञासा प्रस्तुता तद्यदि कर्तव्यशेषत्वेनी पदिश्येत, तेन च कर्तव्येन साध्यश्चेन्मोक्षोऽभ्युपगम्येत, अनित्य एव स्यात् ।
- क) अतो भूतवस्तुपरो वेदभागो नास्तीति वचनं साहसमात्रम् । यदपि शास्त्रतात्पर्यविदामनुक्रमणम् – ‘दृष्टो हि तस्यार्थः कर्मावबोधनम्’ इत्येवमादि, तद्धर्मजिज्ञासा विषय त्वाद्विधि – प्रतिषेधशास्त्राभिप्रायं द्रष्टव्यम् । अपिच ‘आम्नायस्य क्रियार्थत्वादानर्थक्यमतदर्शानाम्’ इत्येतदेकान्तेना – भ्युपगच्छतां भूतोपदेशानर्थक्यप्रसङ्गः । प्रवृत्तिनिवृत्ति विधितच्छेषव्यतिरेकेण भूतं चेद्वस्तूपदिशति भव्यार्थत्वेन, कूटस्थनित्यं भूतं नोपदिशातीति को हेतुः । नहि भूतमुपदिश्यमानं क्रिया भवति ।

P.T.O.

2. Explain with reference to the context **any four** of the following sentences : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या :

- अ) सर्वो हि पुरोऽवस्थिते विषये विषयान्तरमध्यस्यति ।
 ब) सर्वो ह्यात्मास्तित्वं प्रत्येति, न नाहमस्मीति प्रतीयात् ।
 क) नहि लब्धैव लब्धव्योभवति ।
 ड) अन्येषामपि भावविकाराणां त्रिष्वेवान्तर्भाव इति जन्मास्थितिनाशानामिह ग्रहणम् ।
 इ) मिथ्याज्ञानापायश्च ब्रह्मैकत्वविज्ञानाद्भवति ।

3. Write short notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

- अ) Sādhana-catustaya : A four-fold prerequisite of Brahmajijñāsā.
 साधनचतुष्टयः ब्रह्मजिज्ञासेचे चतुर्विध पूर्ववृत्त.
 ब) Difference between 'Dharma' and 'Brahma'.
 'धर्म' आणि 'ब्रह्म' ह्यातील भेद.
 क) Different views on the 'Soul'.
 आत्मविषयक विप्रतिपत्ती.

4. Explain Śaṅkarācārya's view on Adhyāsa. 16

शंकराचार्यांचा अध्यासविषयक दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Explain the importance of Adhyāsa in Epistemology.

ज्ञानशास्त्रातील अध्यासाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

5. How does Śaṅkarācārya refute the Vedic Karmavādin's view on the meaning of the Sruti ? 16

शंकराचार्य वैदिक कर्मवादीचा श्रुतिंच्या अर्थविषयक दृष्टिकोन कसा खंडन करतात ?

OR / किंवा

Explain Śaṅkarācārya's view on the 'Brahman as the meaning of the Srutis'.

ब्रह्म ह्या श्रुतितात्पर्यविषयक शंकराचार्यांचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

[4302] – 236

Seat
No.

M.A. (Semester – II) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-07 : Special Group : Veda
(ऋग्वेद, अथर्ववेद, ऋग्भाष्यभूमिका and Vedic Grammar)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with explanatory notes
(any 4) :

16

पुढील ऋचांचा मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप अनुवाद करा (कोणत्याही ४) :

- 1) तस्मा इद्विश्वे धुनयन्त सिन्धवोऽच्छिद्रा शर्म दधिरे पुरुणि ।
देवानां सुम्ने सुभगः स एधने ययं युजं कृणुते ब्रह्मणस्पतिः ॥
- 2) एतानि वामश्विना वर्धनानि ब्रह्म स्तोमं गृत्समदासो अक्रत् ।
तानि नरा जुजुषाणोप यातं बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥
- 3) अर्वाञ्चमद्य यय्यं नृवाहणं रथं युञ्जाथामिह वां विमोचनम् ।
पृङ्क्तं हवींषि मधुना हि कं गतमथा सोमं पिबत वाजिनीवसू ॥
- 4) प्र सीमादित्यो असृजद्विधर्ता ऋतं सिन्धवो वरुणस्य यन्ति ।
न श्राम्यन्ति न वि मुञ्चन्त्येते वयो न पप्तू रघुया परिज्मन् ॥
- 5) ग्रावाणेव तदिदर्थं जरेथे गृध्रेव वृक्षं निधिमन्तमच्छ ।
ब्रह्माणेव विदथ उक्थशासा दूतेव हव्या जन्या पुरुत्रा ॥
- 6) मा नो वधैर्वरुण ये त इष्टावेनः कृण्वन्तमसूर भ्रीणन्ति ।
मा ज्योतिषः प्रवसथानि गन्म वि षू मृधः शिश्रथो जीवसे नः ॥

P.T.O.

2. Translate the following stanzas into **English** or **Marathi** with explanatory notes (any 4) :

16

पुढील मंत्रांचा मराठी किंवा इंग्रजीत सटीप अनुवाद करा (कोणतेही ४) :

- 1) उत यो द्याम॑तिसर्पा॑त् परस्ता॑न्न स मु॑च्यातै वरु॑णस्य॒ राज्ञेः ।
दिव॑ स्पशः॒ प्र चर॑न्तीदम॑स्य॒ सहस्रा॑क्षा अति॑ पश्यन्ति॒ भूमि॑म् ॥
- 2) इ॒मां भूमि॑ं पृथि॒र्वीं ब्र॑ह्मचारी भिक्षामा ज॑भार प्रथ॒मो दि॒वं च ।
ते कृ॑त्वा स॒मिधा॑वुपा॒स्ते तयो॑रार्पिता॒ भुव॑नानि॒ विश्वा॑ ॥
- 3) का॒लो भू॒तिम॑सृजत का॒ले तप॑ति सूर्यः ।
का॒ले ह॒ विश्वा॑ भू॒तानि॑ का॒ले चक्षु॑र्वि पश्यति ॥
- 4) म॒हावृ॑षान् मू॒जव॑तो बन्ध्व॑द्धि प॒रेत्य॑ ।
प्रै॒तानि॑ त॒क्मने॑ ब्रूमो अन्य॑क्षेत्राणि वा इ॒मा ॥
- 5) नी॒लेनै॑वाप्रि॒यं भ्रातृ॑व्यं प्रो॒र्णोति॑ लोहितेन॒ द्विष॑न्तं वि॒ध्यती॑ति ।
ब्र॒ह्मवा॑दिनो॑ वदन्ति ॥
- 6) यत् त्वं शी॒तोऽथो॑ रुरः स॒ह का॑सावे॒पयः॑ ।
भी॒मास्ते॑ त॒क्मन् हे॒तय॑स्ताभिः॒ स्म परि॑ वृ॒द्धिध॑ नः ॥

3. Explain with reference to the context any 4 :

16

ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा - कोणतीही ४ :

- 1) वेदं विद्वान् अर्थाभिज्ञः पुरुषः स च द्विविधः ।
- 2) अतो वेदस्य तच्चतुष्टयमुच्यते ।
- 3) तस्मात् वेदार्थावबोधायोपयुक्तं निरुक्तम् ।
- 4) तत्र त्रिविधानामृक्सामयजुषां व्यवस्थितं लक्षणं नास्ति ।
- 5) तस्मादध्येयं व्याकरणम् ।
- 6) मलव्यतिरिक्तभागे तु ब्राह्मणशब्दस्तैर्व्यवहृतः इत्यर्थः ।

4. Write detailed notes on : **any 2** :

16

सविस्तर टीपा लिहा - कोणत्याही २ :

1) Vedic noun-forms

वैदिक नामरूपे

2) Vedic aorist

वैदिक लुङ् लकार

3) Vedic Meters

वैदिक छंद

4) Vedic Infinitives

वैदिक तुमन्त.

5. Write detailed notes on : **any 2** :

16

सविस्तर टीपा लिहा - कोणत्याही २ :

1) Concept of ब्रात्य

ब्रात्य संकल्पना

2) Arrangement of Rgveda

ऋग्वेदाची रचना

3) Subject-matter of Atharvaveda

अथर्ववेदाचे वर्ण्य विषय

4) Deity अश्विनौ

अश्विनौदेवता.

[4302] – 331

Seat
No.

M.A. (Semester – III) Examination, 2013

SANSKRIT

SK – 09 : मुद्राराक्षसम्

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate the following verses into **English** or **Marathi** (any 4).

16

खालील श्लोकांचा मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा कोणतेही ४.

- 1) आनन्दहेतुमपि देवमपास्य नन्दं सक्तासि किं कथय वैरिणि मौर्यपुत्रे ।
दानाम्बुराजिरिव गन्धगजस्य नाशे तत्रैव किं न चपले प्रलयं गतासि ॥
- 2) कर्णेनेव विषाङ्गनैकपुरुषव्यापादिनी रक्षिता हन्तुं शक्तिरिवार्जुनं बलवती या चन्द्रगुप्तं मया ।
सा निष्णोरिव विष्णुगुप्तहतकस्यात्यन्तिक श्रेयसे हैण्डिम्बेयमिवैत्य पर्वतनृपं तद्वध्यमेवावधीन् ॥
- 3) शनैः श्यानीभूताः सितजलधरच्छेदपुलिनाः समन्तादाकीर्णाः कलविरूतिभिः सारसकुलैः ।
चिताचित्राकारैर्निशि विकचनक्षत्रकुमुदैर्नभस्तः स्यन्दन्ते सरित इव दीर्घा दश दिशः ॥
- 4) शिखां मोक्तुं बद्धामपि पुनरयं धावति करः प्रतिज्ञामारोढुं पुनरपि चलत्येष चरणः ।
प्रणाशान्नन्दानां प्रशममुपयातं त्वमधुना परीतः कालेन ज्वलयसि मम क्रोधदहनम् ॥
- 5) देवस्य येन पृथिवीतलवासवस्य स्वाग्रासनापनयनान्निकृतिर्न सोढा ।
सोयं स्वयंकृतनराधिपतेर्मनस्वी मौर्यात्कथं नु परिभूतिमिमां सहेत ॥

2. Explain the following sentences with reference to the context any 4.

16

पुढील वाक्यांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा कोणतेही ४.

- 1) अद्यापि बध्यमानां वध्यः को नेच्छति शिखां मे ।
- 2) किमत्र लिखामि । अनेन खलु लेखेन राक्षसो जेतव्यः ।
- 3) इच्छाम्यमात्यस्य पुरतः सर्पैः खेलितुम् ।
- 4) आर्य किमविदित एवायं देवस्य कौमुदीमहोत्सवप्रतिषेध इति ।
- 5) कीदृशी सति चन्द्रेपि नृपचन्द्र त्वया विना ।
- 6) दर्शयिष्यति कार्यफलं गुरुकं चाणक्यनीतिलता ।

P.T.O.

3. Critically analyze. 16
चिकित्सक रसग्रहण करा.
The 2nd act (i.e. राक्षसविचार) of मुद्राराक्षसम्.
मुद्राराक्षसाचा 'राक्षसविचार' नामक दुसरा अङ्क.
OR / किंवा
The 3rd act (i.e. कृतककलह) of मुद्राराक्षसम्.
मुद्राराक्षसाचा 'कृतककलह' नामक तिसरा अङ्क.
4. Discuss regarding the personality of 16
खालीलपैकी एकाच्या व्यक्तिमत्त्वाविषयी चर्चा करा.
चाणक्य OR / किंवा अमात्यराक्षस.
5. Write notes on any 2. 16
परिच्छेद लिहा कोणतेही २.
1) Spies employed by चाणक्य.
चाणक्याने नेमलेले गुप्तहेर.
2) चन्द्रगुप्त मौर्य – a disciple and a King.
चन्द्रगुप्त मौर्य – एक शिष्य व एक राजा.
3) Verses from मुद्राराक्षसम् that depict common human nature.
सर्वसामान्य मानवी स्वभाव स्पष्ट करणारे मुद्राराक्षसातील श्लोक.

[4302] – 332

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2013

SANSKRIT

SK-10 : अर्थसङ्ग्रह :

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा :

- i) अतःशब्दो हि वेदाध्ययनस्य दृष्टार्थत्वं ब्रूते ।
- ii) तदिदं वाक्यं प्रकरणादिभ्यो बलवत् ।
- iii) एकाङ्गानुवादेन विधीयमानयोरङ्गयोरन्तराले विहितत्वं संदंशः ।
- iv) पदार्थबोधकवाक्यानां यः क्रमः स पाठक्रमः ।
- v) प्रमाणान्तरविरोधे सत्यर्थवादो गुणवादः ।
- vi) नामधेयानां च विधेयार्थ परिच्छेदकतयार्थवत्त्वम् ।

2. Write an essay on आर्थीभावना. 16

आर्थीभावना यावर निबंध लिहा ।

OR/किंवा

Explain fully the term अर्थवाद .

“अर्थवाद” ही संकल्पना स्पष्ट करा.

3. Write an essay on “विनियोगविधिः”. 16

“विनियोगविधिः” यावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Write an essay on प्रयोगविधिः .

“प्रयोगविधिः” यावर निबंध लिहा.

P.T.O.

4. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा:

- i) समाख्या प्रमाणम् ।
- ii) धर्मलक्षणम् ।
- iii) नियमविधिः ।
- iv) उपसंहारः

5. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारां वर संक्षिप्त टीपा लिहा :

- i) अपूर्वम् ।
 - ii) महाप्रकरणम् ।
 - iii) लाक्षणिकी परिसंख्या ।
 - iv) स्थानप्रमाणम् ।
 - v) संनिपत्योपकारकाणि ।
 - vi) परिसंख्या ।
-

[4302] – 337

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2013
SANSKRIT
संस्कृत साहित्य आणि साहित्यशास्त्राचा इतिहास
SK-12 : (History of Sanskrit Literature and Poetics)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Take a brief review of Bhasa's dramas based on the Mahabhārata story. 16

महाभारत कथेवर आधारित भासाच्या नाटकांचा थोडक्यात आढावा घ्या.

OR / किंवा

Write an essay on Mrcchakatika as prakarana.

मृच्छकटिक प्रकरण यावर निबंध लिहा.

2. Write critical paragraphs on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

i) Kalidās's Mahakaya – Kumarsambhavam

कालिदासाचे कुमारसंभव

ii) पञ्चमहाकाव्यानि

iii) प्रतिमानाटकम्.

3. Discuss the school of ध्वनि. 16

ध्वनिसंप्रदायाची चर्चा करा.

OR / किंवा

Explain the classification of poetry.

काव्यप्रकार.

P.T.O.

4. Write critical paragraphs on **any two** of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

1) वामन

2) भामह

3) क्षेमेंद्र.

5. Write short notes on **any two** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

i) काव्यहेतुः

ii) अलंकार संप्रदाय

Alankar school

iii) रस सिद्धांत

Theory of Rasa.

[4302] – 434

Seat
No.

M.A. (Semester – IV) Examination 2013
SANSKRIT
SK – 15 : Vedānta (Spl. Group – B)
Title : Sarvadarśanasāṅgraha – Chārvāka, Bauddha, Jaina,
Pāśupatadarśana
विषय : सर्वदर्शनसंग्रह-चार्वाक, बौद्ध, जैन व पाशुपतदर्शन
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any two of the following with explanatory notes, **wherever** necessary. 16

आवश्यक तेथे स्पष्टीकरणात्मक टीपा देऊन पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

अ) अत्र चत्वारि भूतानि भूमिवार्यनलानिलाः ।

चतुर्भ्यः खलु भूतेभ्यश्चैतन्यमुपजायते ॥

किण्वादिभ्यः समेतेभ्यो द्रव्येभ्यो मदशक्तिवत् ।

अहं स्थूलः कृशोऽस्मीति सामानाधिकरण्यतः ॥

देहे स्थौल्यादियोगाच्च स एवात्मा न चापरः ।

मम देहोऽयमित्युक्तिः सम्भवेदौपचारिकी ॥

ब) न च कार्यकारणभावनियमोऽतिप्रसङ्गं भङ्क्तुमर्हति । तथा हि उपाध्यायबुद्ध्यनुभूतस्य शिष्यबुद्धिः स्मरेत्तदुपचितकर्मफलम् अनुभवेद्वा । तथा च कृतप्रणाशाकृताभ्यागमप्रसङ्गः । तदुक्तं सिद्धसेनवाक्यकारेण-

कृतप्रणाशाकृतकर्मभोगभवप्रमोक्षस्मृतिभङ्गदोषान् ।

उपेक्ष्य साक्षात्क्षणभङ्गमिच्छन्तहो महासाहसिकः परोऽसौ ॥

क) तत्र दुःखान्तो द्विविधः-अनात्मकः सात्मकश्चेति । तत्रानात्मकः सर्वदुःखानामत्यन्तोच्छेदरूपः । सात्मकस्तु दृक्क्रियाशक्तिलक्षणमैश्वर्यम् । तत्र दृक्शक्तिरेकापि विषयभेदात्पञ्चविधोपचर्यते-दर्शनं श्रवणं मननं विज्ञानं सर्वज्ञत्वं चेति ।

P.T.O.

2. Explain with reference to the context **any four** of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

त) क्वचित्फलप्रतिलम्भस्तु मणिमन्त्रौषधादिवद् यादृच्छिकः ।

थ) प्रमाणान्तरसामान्यस्थितेरन्यधियो गतेः ।

प्रमाणान्तरसद्भावः प्रतिषेधाच्च कस्यचित् ॥

द) तथा तादात्म्यनिश्चयेनापि अविनाभावो निश्चीयते ।

ध) रुचिर्जिनोक्ततत्त्वेषु सम्यक् श्रद्धानमुच्यते ।

जायते तन्निसर्गेण गुरोरधिगमेन वा ॥

न) अस्वतन्त्रं सर्वं कार्यम् । तत् त्रिविधं विद्या कला पशुश्चेति ।

प) अत्र उपहारो नियमः । स च षडङ्गः ।

3. Explain the principles mentioned in Pāśupatadarśana. 16

पाशुपतदर्शनामध्ये सांगितलेल्या तत्त्वांचे वर्णन करा.

OR / किंवा

Describe fully the concept of 'Pudgala' in Jaina-darśana.

जैनदर्शनातील 'पुद्गल' संकल्पनेचे सविस्तर वर्णन करा.

4. Discuss fully the theories of Chārvākadarśana. 16

चार्वाकदर्शनाच्या सिद्धान्तांची सविस्तर चर्चा करा.

OR / किंवा

Fully explain the 'Syadvāda' in Jaina-darśana.

जैन-दर्शनातील 'स्याद्वाद' सविस्तर स्पष्ट करा.

5. Write notes on **any two** of the following. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

1) माध्यमिकाः ।

2) चार्वाकमतसंग्रहः ।

3) सर्वज्ञवर्णनम् ।

[4302] – 435

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-15 : (Special Group)
Title : वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (दशगणी भ्वादिप्रकरणम्)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain fully **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्ण स्पष्टीकरण करा :

- 1) शेषात्कर्तरि परस्मैपदम् ।
- 2) असिद्धवक्त्राभात्
- 3) नित्यं डितः ।
- 4) एकाच उपदेशेऽनुदात्तात् ।
- 5) असंयोगाल्लिट् कित् ।
- 6) तुह्योस्तातड्डाशिष्यन्यतरस्याम् ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following sentences : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण लिहा :

- 1) तड् प्रत्याहारः शानच्कानचौ च एतत्संज्ञा स्युः । पूर्वसंज्ञापवादः ।
- 2) लिडादेशस्तिङार्ध धातुकसंज्ञ एव स्यान्न तु सार्वधातुकसंज्ञः ।
- 3) लोटो लड् इन कार्यं स्यात् । तेन तामादयः सलोपश्च ।
- 4) अपित् सार्वधातुकं डिद्वद् स्यात् ।
- 5) एजादीनामाट् स्याल्लडदिषु । अटोऽपवादः ।
- 6) तेन वधेर्हन्त्युपदेशे एकाचोऽपि न निषेधः ।

P.T.O.

3. Write an essay, explaining the important rules, on लिट् लकार.

16

OR

लुङ् लकार.

महत्त्वाची सूत्रे स्पष्ट करून लिट् लकार.

किंवा

लुङ् लकार यावर निबंध लिहा.

4. Write descriptive paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर सविस्तर परिच्छेद लिहा :

1) परस्मैपदम् ।

2) लृङ् लकारः ।

3) लोट् लकारः ।

5. Explain **any four** forms quoting the relevant rules of Pānini.

16

अभवत्, एधते, भविष्यति, अभूत्, एधिषिष्ट, एधाञ्चक्रे, भूयात्, भवेयुः

[4302] – 436

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-15 : (Special Group) : Veda
आपस्तंब श्रौतसूत्र 6 & 7 पाणिनीयाशिक्षा
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain with reference to context **any four** of the following : 16
ससन्दर्भ स्पष्ट करा (कोणतीही ४) :
i) नान्तराग्नी सञ्चरति ।
ii) परिसमूहनेनाग्नी नलङ्कुर्वन्ति ।
iii) ब्रह्मचारी वा जुहुयात् ।
iv) समुदन्तं होतव्यम् ।
v) न मांसधौतस्य देवा भुञ्जत इति विज्ञायते ।
vi) न शूद्रो दुत्यात् ।
2. Write critical paragraphs on **any two** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :
1) पशुयज्ञ
2) हविस्संस्था:
3) प्रवसदग्निहोत्र
4) आग्रयणेष्टि
3. Explain with reference to context **any four** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा :
i) शिक्षा घ्राणं तु वेदस्य ।
ii) जमो अनुनासिकाः ।

P.T.O.

- iii) अयोगवाहा विज्ञेया आश्रयस्थानभाजिनः ।
- iv) रत्नभूतमिदं शास्त्रं पृथिव्यां संप्रकाशितम् ।
- v) षडेते पाठकाधमाः ।
- vi) नेमस्पृष्टाः शलः स्मृताः ।

4. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

- 1) घोषाघोषाः
- 2) वर्णोत्पत्तिप्रक्रिया
- 3) वृत्तिः
- 4) प्रातिशाख्य

5. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

- 1) Position of women in Vedic Ritual
वैदिक कर्मकांडामध्ये स्त्रियांचे स्थान
- 2) यज्ञपात्राणि
- 3) पाणिनिः
- 4) स्वराः (accents)

[4302] – 437

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2013

SANSKRIT

SK – 16 : Sanskrit Sahitya Va Sahitya Shastracha Etihās

Dhvanyāloka 1st Udyota & Aṣṭāṅgahṛdaya-Sūtrasthāna Adhyāya 12 & 13,

Sārīrasthāna 3 Adhyāya Verses 83 to 120 श्लोक

ध्वन्यालोक उद्योत १ व अष्टांगहृदय-सूत्रस्थान अध्याय १२ व १३, शारीरस्थान अध्याय ३,

८३ ते १२० श्लोक

(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषांतर करा.

16

i) योऽर्थः सहृदयश्लाघ्यः काव्यात्मेति व्यवस्थितः ।

वाच्यप्रतीयमानारव्यौ तस्य भेदावुभौ स्मृतौ ॥

ii) प्रतीयमानं पुनरन्यदेव वस्त्वस्ति वाणीषु महाकवीनाम् ।

यत्रप्रसिद्धावयवातिरिक्तं विभाति लावव्यमिवाङ्गनासु ॥

iii) सरस्वती स्वादु तदर्थवस्तु निःष्यन्दमाना महता कवीनाम् ।

अलोकसामान्यमभिव्यनक्ति परिस्फुरन्तं प्रतिभाविशेषम् ॥

iv) सोऽर्थस्तद्व्यक्तिसामर्थ्ययोगी शब्दश्च कश्चन ।

यत्नतः प्रत्यभिज्ञेयौ तौ शब्दार्थौ महाकवेः ॥

v) यथा पदार्थद्वारेण वाक्यार्थः सम्प्रतीयते ।

वाच्यार्थपूर्विका तद्वत्प्रतिपत्रस्य वस्तुनः ॥

vi) तद्वत्सचेतसां सोऽर्थो वाच्यार्थविमुखात्मनाम् ।

बुद्धौ तत्त्वार्थदर्शिन्यां झटित्येवावभासिते ॥

P.T.O.

2. How did Ānandavardhana related Bhāktavādin and establish Dhvani theory ? Explain in detail.

आनन्दवर्धनाने भाक्तवाद्यांचे खंडन करून ध्वनि सिद्धान्त कसा प्रस्थापित केला ? सविस्तर विवेचन करा.

OR

Write elaborately about Ānandavardhana's contribution to Sanskrit Poetic.

आनन्दवर्धनाने संस्कृत काव्यशास्त्राला दिलेल्या योगदानाविषयि सविस्तर लिहा.

16

3. Write critical notes on **any two** of the following.

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

a) Sahṛdaya – सहृदय

b) Sphota theory as Dhvani's foundation – स्फोट सिद्धान्त – ध्वनिचा पाया

c) Paryāyokta Alamkāra and Dhvani – comparison – पर्यायोक्त अलंकार व ध्वनि – तुलना.

16

4. Discuss Pitta Doṣa – disorder of Bile in detail.

पित्तदोषाची सविस्तर चर्चा करा.

OR

Describe Phlegm temperament.

कफ प्रकृतिचे विवेचन करा.

16

5. Write explanatory notes on **any two** of the following :

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

16

a) Consequences of wind disorder – वातदोषाची कार्ये

b) Phlegm treatment – कफ उपक्रम

c) Types of disorder – व्याधिचे प्रकार.

[4302] – 134

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-03 : Special Group : Vedanta
Māndūkyopaniṣad with Gouḍapāḍakārika
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with critical notes into **English** or **Marathi**, the following verses. (any four): 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार कारिकांचे विवेचक टीपांसह मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा :

- 1) यदा न लीयते चित्तं न च विक्षिप्यते पुनः ।
अनिङ्गमनाभासं निष्पन्नं ब्रह्म तत्तदा ॥
- 2) विकल्पो विनिवर्तेत कल्पितो यदि केनचित् ।
उपदेशादयं वादो ज्ञाते द्वैतं न विद्यते ॥
- 3) सर्वे धर्मा मृषा स्वप्ने कायस्यान्तर्निदर्शनात् ।
संवृतेऽस्मिन्प्रदेशे वै भूतानां दर्शनं कुतः ॥
- 4) अपूर्वं स्थानिधर्मो हि यथा स्वर्गनिवासिनाम् ।
तानयं प्रेक्षते गत्वा यथैवेह सुशिक्षितः ॥
- 5) प्रणवो ह्यपरं ब्रह्म प्रणवश्च परं स्मृतः ।
अपूर्वोऽनन्तरोऽबाह्योऽनपरः प्रणवोऽव्ययः ॥
- 6) सप्रयोजनतां तेषां स्वप्ने विप्रतिपद्यते ।
तस्मादाद्यन्तवत्त्वेन मिथ्यैव खलु ते स्मृताः ॥

2. Explain गौडपाद^s view on origin.

16

गौडपादांचा उत्पत्तीविषयी दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Compare तैजस and तुर्य पाद.

तैजस आणि तुर्य ह्या पादांची तुलना करा.

P.T.O.

3. Explain the concept of 'ओम्' according to गौडपाद. 16

गौडपादांच्या मतानुसार 'ओम्' ही संकल्पना स्पष्ट करा.

OR/किंवा

How गौडपाद has explained monoism ?

गौडपादांनी अद्वैत कसे स्पष्ट केले आहे ?

4. Write critical notes on **any two**. 16

कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टीपा लिहा.

1) तैजसपादः ।

2) अलातचक्रम् ।

3) अस्पर्शयोगः ।

5. Explain with reference to the context (**any four**) : 16

संदर्भासह स्पष्टीकरण करा. (कोणतेही चार)

1) ओंकारं पादशो ज्ञात्वा न किञ्चिदपि चिन्तयेत् ।

2) अभूतस्यापरे धीरा विवदन्ति परस्परम् ।

3) सुखमाब्रियते नित्यं दुःखं विब्रियते सदा ।

4) सोऽयमात्मा चतुष्पात् ।

5) योऽस्ति कल्पितसंवृत्या परमार्थेन नास्त्यसौ ।

6) वैतथ्यं तेन वै प्राप्तं स्वप्न आहुः प्रकाशितम् ।

[4302] – 137

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – I) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-04 : Siddhāntakaumudī – Kāraka – Section
SK-04 : सिद्धान्तकौमुदी – कारकप्रकरणम् ।
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain **any four** of the following Sūtras : 16
पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे सविस्तर स्पष्ट करा :
1) अनुर्लक्षणे।
2) साधकतमं करणम्।
3) स्पृहेरीप्सितः।
4) ध्रुवमपायेऽपादानम्।
5) सप्तम्यधिकरणे च।
6) आयुक्तकुशलाभ्यां चासेवायाम्।
2. Explain **any four** of the following sentences : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे स्पष्टीकरण करा :
1) अभिहिते तु कर्मणि प्रतिपदिकार्थमात्रे प्रथमैव।
2) अत्यन्तसंयोगे किम्। मासस्य द्विरधीते।
3) असोढः किम्। शत्रून् पराजयते।
4) कारकप्रातिपदिकार्थव्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसंबन्धः शेषः।
5) दक्षिणेन ग्रामं-ग्रामस्य वा।
6) लुपि किम्। पुष्ये शनिः।

P.T.O.

3. Explain fully the कर्मकारक or तृतीयाविभक्ति as dealt in the सिद्धान्तकौमुदी. 16
सिद्धान्तकौमुदी मधील कर्मकारक किंवा तृतीयाविभक्ति पूर्णपणे स्पष्ट करा.
4. Write explanatory notes on **any two** of the following : 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा :
i) प्रातिपदिकार्थः ।
ii) उपपदविभक्तिः
iii) कर्मप्रवचनीयः अपिः ।
iv) आधारस्त्रिधा ।
5. Identify the cases of underlined words in the following sentences with support of appropriate sūtras (**any eight**) : 16
योग्य सूत्रांच्या आधारे पुढील वाक्यांतील अधोरेखित पदांची विभक्ती नमूद करा (कोणत्याही आठ) :
1) ओदनं भुञ्जानो विषं भुङ्क्ते ।
2) अन्तरेण हरिं न सुखम् ।
3) हरये रोचते भक्तिः ।
4) देवतत्ताय श्लोघते ।
5) ग्रामादायाति ।
6) दक्षिणेन ग्रामम् ।
7) सर्पिषो ज्ञानम् ।
8) जगतः कर्ता कृष्णः ।
9) पितृभ्यः स्वधा ।
10) हरिः सेव्यते ।

[4302] – 232

Seat No.	
-------------	--

**M.A. (Semester – II) Examination, 2013
(SANSKRIT)
Paper – 2 : ऋग्वेद, अथर्ववेद, निरुक्त
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate with notes in to **English** or **Marathi** any four of the following :

खालील ऋचांचे सटीप भाषांतर करा. (कोणतेही चार) :

१) न स सखा यो न ददाति सख्ये सचाभुवे सचमानाय पित्वः ।

अपास्मात्प्रेयान्न तदोको अस्ति पृणन्तमन्यमरणं चिदिच्छेत् ।

२) यमो नो गातुं प्रथमो विवेद नैषा गव्यूतिरपभर्तवा उ ।

यत्रा नः पूर्वे पितरः परेयुरेना जज्ञानाः पथ्याउ अनु स्वाः ॥

३) स्वादोरभक्षि वयसः सुमेधाः स्वाध्यो वरिवोवित्तरस्य ।

विश्वे यं देवा उत मर्त्यासो मधु ब्रुवन्तो अभिसंचरन्ति ।

४) प्र बभ्रवे वृषभाय श्वितीचे महो महीं सुष्टुतिमीरयामि ।

नमस्या कल्मलीकिनं नमोभिर्गृणीमसि त्वेषं रुद्रस्य नाम ।

५) आ त्वा गन् राष्ट्रं सह वर्चसोदिहि

प्राङ् विशां पतिरेकराट् त्वं वि रोज ।

सर्वास्त्वा राजन्प्रदिशो ह्वयन्तू-

-पसद्यो नमस्यो भवेह ।

६) सहृदयं सामनस्यमविद्वेषं कृणोमि वः ।

अन्यो अन्यमभि हर्यत वत्सं जातमिवाघ्न्या ।

P.T.O.

2. Write a mythological note on अग्नि.

अग्नीवर दैवतविषयक टीप लिहा.

OR/किंवा

Attempt critical appreciation of मण्डूक hymn. (7.103).

मण्डूकसूक्ताचे (७.१०३) रसग्रहण करा.

3. Write critical notes on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक टीपा द्या.

- १) ऋग्वेदाची रचना Arrangement of the ऋग्वेद
- २) यम
- ३) Names of the अथर्ववेद/ अथर्ववेदाची नावे
- ४) सर्पविषनाशनसूक्त

4. Explain with reference to context **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- १) रात्रिः कस्मात् ?
- २) पणिर्वणिग्भवति ।
- ३) यदवृणोत्तदवृत्रस्य वृत्रत्वमिति विज्ञायते ।
- ४) कमिति सुखनाम, तत्प्रतिषिद्ध प्रतिषिध्यते ।
- ५) तानि चेत् समानकर्माणि, समाननिर्वचनानि ।
- ६) हिरण्यं कस्मात् ?

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- १) ऐतिहासिकाः
- २) Principles of तद्धितसमास निर्वचनम् ।
- ३) वर्णविपर्यय
- ४) प्रकृति and विकृति

[4302] – 233

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – II) Examination, 2013
SANSKRIT (2008 Pattern)
(Special Group) साहित्य
SK – 07 : शिशुपालवधम् (3 & 4 सर्ग)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत किंवा मराठीत भाषांतर करा.

- 1) प्रजा इवाङ्गादरविन्दनाभेः शंभोर्जाटाजूटतटादिवापः ।
मुखादिवाथ श्रुतयो विधातुः पुरान्निरीयुर्मुर्जिध्वजिन्यः ॥
- 2) निःश्वासधूमं सह रत्नभाभिर्भित्त्वोत्थितं भूमिमिवोरगाणाम् ।
नीलोपलस्यूतविचित्रधातुमसौ गिरिं रैवतकं ददर्श ॥
- 3) मध्येसमुद्रं ककुभः पिशङ्गीर्या कुर्वती काञ्चनवप्रभासा ।
तुरंगकान्तामुखहव्यवाहज्वालेव भित्त्वा जलमुल्ललास ॥
- 4) चिक्रंसया कृत्रिमपत्रिपङ्क्तेः कपोतपालीषु निकेतनानाम् ।
मार्जारमप्यायतनिश्चलाङ्गं यस्यां जनः कृत्रिममेव मेने ॥
- 5) यत्राधिरूढेन महीरूहोच्चैरून्निद्रपुष्पाक्षिसहस्रभाजा ।
सुराधिपाधिष्ठितहस्तिमल्ललीलां दधौ राजतगण्डशैलः ॥
- 6) इह मुहुर्मुदितैः कलभै रवः प्रतिदिशं क्रियते कलभैरवः ।
स्फुरति चानुवनं चमरीचयः कनकरत्नभुवां च मरीचयः ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- 1) महारथः पुष्यरथं रथाङ्गी क्षिप्रं क्षपानाथ इवाधिरूढः ।
- 2) रत्नैः पुनर्यत्र रुचा रुचं स्वामानिन्यिरे वंशकरीरनीलैः ।

P.T.O.

- 3) भ्रमयन्नुपैति मुहुरभ्रमयं पवनध धूतनवनीपवनः ।
- 4) आढ्यादिव प्रापणिकादजस्रं जग्राह रत्नान्यमितानि लोकः ।
- 5) यस्यामलिन्देषु न चकुरेव मुग्धाङ्गना गोमयगोमुखानि ।
- 6) प्रायेण निष्क्रामति चक्रपाणौ नेष्टं पुरो द्वारवतीत्वमासीत् ।

3. Critically appreciate IIIrd or IVth canto of शिशुपालवधम्. 16
शिशुपालवधाच्या तिसऱ्या किंवा चौथ्या सर्गाचे चिकित्सक रसग्रहण करा.

4. Write an essay on life and date of माघ. 16
माघाचे चरित्र आणि काळ या विषयावर निबंध लिहा.

OR/किंवा

Critically evaluate 'माघे सन्ति त्रयो गुणाः' ।
'माघे सन्ति त्रयो गुणाः' । याचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following. 16
पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- 1) Prosperity of द्वारका
द्वारकेचे वैभव
- 2) Description of 'श्रीकृष्ण' ornaments
श्रीकृष्णाच्या अलंकारांचे वर्णन
- 3) श्रीकृष्णसेना वर्णनम्
- 4) समुद्रवर्णनम् ।

[4302] – 235

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – II) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-07 : Special Group Grammar
Title : a) व्याकरणमहाभाष्य (पस्पशाह्निक)
b) परमलघुमञ्जूषा (कारक)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain with reference to the context **any four** of the following. **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण लिहा.

- 1) लोपागमवर्णविकाराज्ञो हि सम्यग्वेदान्परिपालयिष्यति ।
- 2) तदद्यत्वे न तथा । वेदमधीत्य त्वरिता वक्तारो भवन्ति ।
- 3) अथवा सन्त्येक पदान्यप्यवधारणानि ।
- 4) लक्ष्यलक्षणे व्याकरणम् ।
- 5) लिङ्गार्था तु प्रत्यापत्तिः ।
- 6) अन्यतरोपदेशेन कृतं स्यात् । तद्यथा । भक्ष्यनियमे नाभक्ष्यप्रतिषेधो गम्यते ।

2. Explain fully **any four** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे पूर्णपणे स्पष्टीकरण लिहा.

- 1) अन्यकारकनिष्ठो व्यापारस्तु न प्रकृतधातवच्यः ।
- 2) ननु क्रियानिमित्तत्वं कारकत्वमिति स्वीकार्यमिति चेत्, न ।
- 3) विभागश्च न वास्तवसम्बन्धपूर्वको वास्तव एव किन्तु बुद्धिपरिकल्पितसम्बन्धपूर्वको बुद्धिपरिकल्पितोऽपि ।
- 4) उप समीपे श्लेषः सम्बन्ध उपश्लेषस्तत्कृतमौपश्लेषिकम् ।
- 5) द्वेष्योदासीनकर्मसङ्ग्रहार्थमिदं लक्षणम् ।
- 6) नापि क्रियाजन्यफलशालित्वं तत् ।

P.T.O.

3. Explain fully the role of grammar as described by Patañjali while discussing the vārttika 'सिद्धे शब्दार्थसंबन्धे'. 16

'सिद्धे शब्दार्थसंबन्धे' या वार्त्तिकावर चर्चा करताना पतञ्जलीने व्याकरणशास्त्राची भूमिका कोणती हे कसे चर्चिले आहे ते स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Summarise the contents of पस्पशाह्निक.

पस्पशाह्निकातील विषयांचा आढावा द्या.

4. Explain fully the कर्मकारक or अपादानकारक as discussed by Nagoji in परमलघुमञ्जूषा.

परमलघुमञ्जूषेमध्ये नागोजीने चर्चिले कर्मकारक किंवा अपादानकारक स्पष्ट करा.

5. Write notes on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा :

16

- 1) व्याकरणाध्ययनप्रयोजनानि
- 2) करणकारकम्
- 3) षष्ठी विभक्तिः
- 4) शब्दस्य प्रयोगविषयः

[4302] – 237

Seat
No.

M.A. (Semester – II) Examination, 2013
SANSKRIT
Paper – IV : Linguistics and Sanskrit Essay Writing
भाषाशास्त्राची मूलतत्त्वे व संस्कृत निबंध लेखन
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

N.B. : i) All questions are compulsory.

सर्व प्रश्न अनिवार्य.

ii) Figures to the right indicate full marks.

उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

1. What is a language ? How is it a part of semiotic systems ? 16

भाषा म्हणजे काय ? सांकेतिक प्रणालीचा भाषा हा एक भाग कसा आहे ते स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Distinguish the human language from animal communication.

मानवी भाषा व इतर प्राण्यांचे विनिमय यातील भेद स्पष्ट करा.

2. Explain with examples the typological classification of languages. 16

भाषांचे स्वरूपात्मक वर्गीकरण सोदाहरण स्पष्ट करा.

OR/किंवा

What is Prakrit ? Explain the characteristics of the Prakrit languages.

प्राकृत म्हणजे काय ? प्राकृत भाषांची वैशिष्ट्ये नमूद करा.

P.T.O.

3. Write short notes on **any two** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

- 1) Phoneme (ध्वनि)
- 2) Morpheme (पद)
- 3) Vedic language (वैदिक भाषा)
- 4) Dravidian language family (द्रविडभाषा परिवार)

4. Write short notes on **any four** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांवर लघु टीपा लिहा :

- 1) Places of articulation (उच्चारण स्थाने)
- 2) Vowels (स्वर)
- 3) Stops (स्पृष्ट वर्ण)
- 4) Apabhramsha (अपभ्रंश)
- 5) Glottis (स्वर तंत्री)
- 6) Sentence (वाक्य).

5. Write an essay in Sanskrit on **any one** of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही एकावर संस्कृत भाषेत निबन्ध लिहा :

- १) संस्कृतभाषायाः महत्त्वम् ।
- २) अपि भ्रष्टाचारः शिष्टाचारः ।

[4302] – 333

Seat
No.

--

**M.A. (Semester – III) Examination, 2013
SANSKRIT**

**SK-11 (Special Group) : साहित्य-चम्पूरामायण-स्तबक १, २
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following.

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्रजी अथवा मराठीत भाषांतर करा.

16

a) वाल्मीकिगीतरघुपुंगवकीर्तिलेशैः

तृप्तिं करोमि कथमप्यधुना बुधानाम् ।

गङ्गाजलैर्भुवि भगीरथयत्नलब्धैः

किं तर्पणं न विदधाति-नरः पिवृणाम् ॥

b) अपहृतवि बुधार्ते वामनस्याजमूर्ते-

- रखिल भुवनभिक्षो राश्रमानोकहानाम् ।

नतिरियमतिनीला व्याप्तदिग्व्योम सीमा

स्वयमपि परिमातुं लोकमभ्युद्यतेव ॥

c) अवलेपभराक्रान्ता सुरलोकतरङ्गिणी ।

पपात पार्वतिकान्त जटाकान्तारगह्वरे ॥

अलब्धनिर्गमा शम्भोः कपर्दादमरापगा ।

दधौ दूर्वाशिरवालग्नतुषारकणिकोपमाम् ॥

d) आनन्द बाष्पविसरो वदने प्रजानाम्

आविर्बभूव मकरन्द इवारविन्दे ।

रामस्य कान्तिमभिषेकदिने भवित्रीं

प्रक्षाल्य चक्षुरिव वीक्षितुमादरेण ॥

P.T.O.

- e) यामेवाहुर्निशिचरकुलोन्मूलने मूलहेतुं ।
 यसश्चित्त प्रकृतिकुटिलं गात्रमित्रं बभूव ।
 अम्भोजिन्या शिशिर सरितः कासरीवाच्छमम्भः ।
 कैकेय्याः सा हृदयमदयं मन्थरा निर्ममन्थ ॥
- f) अविरतकृषितान्तं वत्समालोक्य धेनो-
 रपि समजशतानां मातुरस्त्रं बभूव ।
 नदिह तनयशोकं सन्तरेदेकपुत्रा
 कथय कथमिदानीं कोसलेन्द्रस्य पुत्री ॥

2. Explain with reference to the context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससंदर्भ स्पष्टीकरण करा.

- a) स्वप्राणान् रामबाणस्य वीरपाणमकल्पयत् ।
 b) तस्मादशेषभुवनं निजशासनस्य लक्ष्मीकरोति रजनीचरचक्रवर्ती ।
 c) जगद्भ्रमणकौतुकोच्चलितरामकीर्त्यङ्गना-प्रयाणपटहध्वनिं प्रथयतिस्म तारध्वनिः ।
 d) अशिथिलगुणबन्धाः सत्यसंधा नरेन्द्रा, जललिपिरिति कामं संगिरन्तां गिरं ताम् ।
 e) वनाय रामो वव्राज जगतामवनाय च
 f) माकन्दशालिनी वने विषवल्लरीव हा हन्त केक्यकुले कथमाविरसीत् ।

3. Critically appreciate Balkanda बालकाण्ड of Champu Rāmāyana.

चम्पूरामायणातील बालकाण्डाचे समीक्षात्मक रसग्रहण करा.

OR

How did Bharata and others reproach Kaikeyī ?

16

भरत व इतरांनी कैकेयीची निंदा कशी केली ?

4. Write an essay on 'Champu' a literary form.

‘चम्पू’ एक साहित्य बन्ध या विषयावर निबन्ध लिहा.

OR

Write an essay on mythological references in Champu Ramāyana's Bālakand or Ayodhyakanda.

चम्पूरामायणातील बालकाण्ड व अयोध्याकाण्डातील पौराणिक संदर्भ या विषयावर निबन्ध लिहा. 16

5. Write critical notes on **any two** of the following : 16

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर विवेचक टिपणे लिहा.

i) Vishwamitra

विश्वामित्र

ii) Tataka's assassination

ताटकावध

iii) Kaikeyi

कैकेयी

iv) Dialogue between Bharata and Rama

भरत-राम संवाद

[4302] – 334

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-11 (Special Group) : Vedānta – Pāncadasī – Chitradeep-6
Brahmasūtra Sāṅkarabhāṣya-1-1.1-4; 12-19
(2008 Pattern) (New Course)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following paragraphs. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार परिच्छेदांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

- i) मविगत ब्रह्मात्मभावस्य यथापूर्वं संसारित्वं शक्यं दर्शयितुं वेद प्रमाणजनित ब्रह्मात्मभावविरोधात् । नहि शरीराद्यात्माभिमानिनो दुःखभयादिमत्त्वं दृष्टमिति तस्यैव वेद प्रमाणजनितब्रह्मात्मावगमे तदभिमाननिवृत्तौ तदेव मिथ्याज्ञाननिमित्तं दुःखभयादिमत्त्वं भवतीति शक्यं कल्पयितुम् । नहि धनिनो गृहस्थस्य धनाभिमानिनो धनापहारनिमित्तं दुःखं दृष्टमिति तस्यैव प्रव्रजितस्य धनाभिमानरहितस्य तदेव धनापहारनिमित्तं दुःखं भवति ।
- ii) ननु 'सोऽकामयत' इति ब्रह्मणि पुंलिङ्गनिर्देशो नोपपद्यते । नायं दोषः । 'तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः संभूतः' इत्यत्र पुंलिङ्गेनाप्यत्मशब्देन ब्रह्मणः प्रकृतत्वात् । या तु भार्गवी वारुणी विद्या 'आनन्दो ब्रह्मेति व्यजानात्' इति, तस्यां मयउश्रवणात्, प्रियशिरस्त्वाद्यश्रवणाच्च युक्तमानन्दस्य ब्रह्मत्वम् । तस्मादणुमात्रमपि विशेषमनाश्रित्य न स्वत एव प्रियशिरस्त्वादि ब्रह्मण उपपद्यते । नचेहं सविशेषं ब्रह्म प्रतिपिपादयिषितं, वाङ्मनसगोचरातिक्रमश्रुतेः ।
- iii) अतो भूतवस्तुपरो वेदभागो नास्तीति वचनं साहसमात्रम् । यदपि शास्त्रतात्पर्यविदामनुक्रमणम्- 'दृष्टो हि तस्यार्थः कर्मावबोधनम्' इत्येवमादि, तद्धर्मजिज्ञासाविषय त्वाद्धिधिप्रतिषेधशास्त्राभिप्रायं द्रष्टव्यम् । अपि च 'आम्नायस्य क्रियार्थत्वादानर्थक्यमतदर्थानाम्' इत्येतदेकान्तेनाभ्युपगगच्छतां भूतोपदेशानर्थक्यप्रसङ्गः । प्रवृत्तिनिवृत्तिविधितच्छेषव्यतिरेकेण भूतं चेद्वस्तुपदिशति भव्यार्थत्वेन, कूटस्थनित्यं, भूतं नोपदिशतीति को हेतुः । नहि भूतमुपदिश्यमानं क्रिया भवति ।

P.T.O.

- iv) तथा 'अतिरात्रे षोडशिनं गृह्णाति, नातिरात्रे षोडशिनं गृह्णाति', 'उदिते जुहोति', 'अनुदिते जुहोति' इति विधिप्रतिषेधाश्चात्रार्थवन्तः स्युः, विकल्पोत्सर्गापवादाश्च । नतु वस्त्वेवं नैवमस्ति नास्तीति वा विकल्प्यते विकल्पनास्तु पुरुषबुद्ध्यपेक्षाः । न वस्तुयाथात्म्यज्ञानं पुरुष बुद्ध्यपेक्षम् । किं तर्हि वस्तुतन्त्रमेव तत् । न हि स्थाणावेकस्मिन्स्थाणुर्वा पुरुषोऽन्यो वेति तत्त्वज्ञानं भवति । तत्र पुरुषोऽन्यो वेति । मिथ्याज्ञानं, स्थाणुरेवेति तत्त्वज्ञानं, वस्तुतन्त्रत्वात् ।
- v) एवमपि प्रत्यक्षं ब्रह्मणः कर्मत्वमुत्सृज्य सामान्य द्वारेण परोक्षं कर्मत्वं कल्पयतो व्यर्थः प्रयासः स्यात् । न व्यर्थः, ब्रह्माश्रिताशेषविचारप्रतिज्ञानार्थत्वादिति चेन्न, प्रधानपरिग्रहे तदपेक्षितानामर्थाक्षिप्तत्वात् । ब्रह्म हि ज्ञानेनाप्तुमिष्टं तमत्वात्प्रधानम् । तस्मिन्प्रधाने जिज्ञासाकर्मणि परिगृहीते यैर्जिज्ञासितैर्विना ब्रह्म जिज्ञासितं न भवति तान्यर्थाक्षिप्तान्येवेति न पृथक्मूत्रयितव्यानि ।
- vi) यथा हि पश्चादयः शब्दादिभिः श्रोत्रा दीनां संबन्धे सति शब्दादिविज्ञाने प्रतिकूले जाते ततो निवर्तन्ते अनुकूले च प्रवर्तन्ते, यथा दण्डोघतकरं पुरुषमभिमुखमुपलभ्य मां हन्तुमयमिच्छतीति पलायितुमारभन्ते, हरिततृणपूर्णपाणिमुपलभ्य तं प्रत्यभिमुखीभवन्ति, एवं पुरुषा अपि व्युत्पन्नचित्ताः क्रूरदृष्टीनाक्रोशतः खड्गोघतकरान्बलवत उपलभ्य ततो निवर्तन्ते, तद्विपरितान्प्रति प्रवर्तन्ते ।

2. Explain **any four** of the following sentences with reference to the context.

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्ये संदर्भासह स्पष्ट करा.

- i) सर्वस्यात्मत्वाच्च ब्रह्मास्तित्व प्रसिद्धिः ।
- ii) वेदान्तवाक्यकुसुमग्रथनार्थत्वात्सूत्राणाम् ।
- iii) तस्मान्मानसत्वेऽपि ज्ञानस्य महद्वैलक्षण्यम् ।
- iv) मिथ्याभिमानस्तु प्रत्यक्षः संबन्धहेतुः ।
- v) तदुपासनाच्च शास्त्र दुष्टोऽदुष्टो मोक्षः फलं भविष्यतीति ।
- vi) यावता न लब्धैव लब्धव्यो भवतीत्युक्तम् ।

3. Explain Śaṅkarācārya's predecessor's interpretation of Ānandamayādhikāraṇa ? 16

शंकराचार्याच्या पूर्ववर्ती व्याख्याकाराने केलेले आनंदमयाधिकरणाचे व्याख्यान स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain Śaṅkarācārya as an interpreter of the sūtras.

शंकराचार्य सूत्रांचे व्याख्याकार - स्पष्ट करा.

4. How does Śaṅkarācārya explain the concept of Adhyāsa ? 16

शंकराचार्य अध्यास संकल्पना कशी स्पष्ट करतात ?

OR/किंवा

Explain the nature of Brahman according to Śaṅkarācārya.

शंकराचार्याच्या मतानुसार ब्रह्माचे स्वरूप स्पष्ट करा.

5. Write critical notes on **any two** of the following topics. 16

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक टीपा लिहा.

i) Nature of Moksa

मोक्षाचे स्वरूप

ii) Different views on soul

आत्मविषयक विविध दृष्टिकोन

iii) The meaning of 'Śastra'

'शास्त्र' शब्दाचा अर्थ.

[4302] – 335

Seat
No.

M.A. (Semester – III) Examination, 2013
SANSKRIT : SK-11 : (Special Group)
Title : वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी (समासप्रकरणम्)(647-939)
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Explain **any four** rules with examples : 16

पुढीलपैकी कोणतीही चार सूत्रे उदाहरणे देऊन स्पष्ट करा :

- i) सुपो धातुप्रातिपदिकयोः ।
- ii) अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् ।
- iii) कर्तृकरणे कृता बहुलम् ।
- iv) क्तेन च पूजायाम् ।
- v) तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च ।
- vi) समर्थः पदविधिः ।

2. Explain with reference to the context **any four** of the following : 16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण करा :

- i) तृजकाभ्यां कर्तीरि इत्यस्य प्रतिप्रसवोऽयम् ।
- ii) अतिङन्तश्चायं समासः । कुम्भं करोति इति कुम्भकारः ।
- iii) सामान्याप्रयोगे इति किम् ? पुरुषो व्याघ्र इव शूरः ।
- iv) वाक्येन संज्ञानवगमात् नित्यसमोऽयम् ।
- v) अर्थेन नित्यसमासः विशेष्यलिङ्गता चेति वक्तव्यम् ।
- vi) गङ्गादैर्ध्यसदृशदैर्ध्योपलक्षिता इत्यर्थः ।

P.T.O.

3. Write an essay on 'कर्मधारयसमास'.

16

कर्मधारयसमासावर एक निबंध लिहा.

OR/अथवा

Write explanatory notes on the following ;

1) द्विगुसमासः 2) द्वन्द्वसमासः

4. Write short notes on **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा :

i) सामानाधिकरण्यम् ii) गतिसंज्ञा

iii) उपसर्जनम् iv) निपातनानि

v) नञ्तत्पुरुष vi) उपपदतत्पुरुष

5. Dissolve **any four** compounds of the following quoting relevant rules of Pānini : 16

योग्य ती पाणिनीची सूत्रे उद्धृत करून पुढीलपैकी कोणतेही चार समास सोडवा :

1) निर्माक्षिकम् 2) वृकभीतिः

3) मासप्रमितः 4) अर्धपिप्पली

5) कुम्भकारः 6) कृष्णाश्रितः

7) शङ्कुलाखण्डः 8) केशाकेशि

[4302] – 336

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – III) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-11 : Veda (Special Group)
शतपथब्राह्मण & आश्वलायन गृह्यसूत्र
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate with notes into **English** or **Marathi** any **two** of the following : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत सटीप भाषांतर करा.

- १) तदुदकुम्भमुपनिदधति तन्नापितऽउपतिष्ठते तत्केशशमश्रु च वपते नखानि च निकृन्ततेऽस्ति वै पुरुषस्यऽमेद्ध्यं यत्राऽस्याऽपो नोपतिष्ठन्ते केशशमश्रौ च वाऽअस्य नखेषु चाऽऽपो नोपतिष्ठन्ते तद्यत्केशशमश्रु च वपते नखानि च निकृन्तते मेध्यो भूत्वा दीक्षा इति । तद्धैके । सर्वऽएव वपन्ते सर्वऽएव मेद्ध्यो भूत्वा दीक्षिष्यामहे इति । तदु तथा न कुर्यात् ।
- २) तेऽवच्छाय पुरुषम् । गव्येतां त्वचमदधुस्तयैषा वर्षन्तं तथा हिमं तथा घृणिं तितिक्षते । अवच्छितो हि वै पुरुषः । तस्मादस्य यत्रैव क्व च कुशो वा यद् वा विकृन्तति ततऽएव लोहितमुत्पतति तस्मिन्नेतां त्वचमदधुर्वासऽएव तस्मान्नाऽन्यः पुरुषाद् वासो बिभर्ति । एतां झस्मिंस्त्वचमदधुस्तस्मादु सुवासाऽएव बुभूषेत्स्वया त्वचा समृद्ध्यऽइति । तस्मादप्यश्लीलं सुवाससं दिहक्षन्ते ।
- ३) तऽउ हैतऽऊचुः । देवाऽआदित्या यदस्मानन्वजनिमा तदमुयेव भूद्धन्तेमं विकरवामेति तं विचक्रुर्यथाऽयं पुरुषो विकृतस्तस्य मांसानि सङ्कृत्य सन्न्यासुस्ततो हस्ती समभवत्तस्मादाहुर्न हस्तिनं प्रतिगृह्णीयात्पुरुषाजानो हि हस्तीति यमु ह तद्विचक्रुः स विवस्वानादित्यस्तस्येमाः प्रजाः । स होवाच । राध्नवान्मे स प्रजायां यऽएतमादित्येभ्यश्चरुं निर्वपात् इति ।
- ४) तं सप्तभिः सप्तभिः पावयति । चित्पतिर्मा पुनात्विति । प्रजापतिर्वै चित्पतिः प्रजापतिर्मा पुनात्वित्येवैतदाह । वाक्पतिर्मा पुनात्विति प्रजापतिर्वै वाक्पतिः प्रजापतिर्मा पुनात्वित्येवैतदाह । देवो मा सविता पुनात्विति तद्वै सुपूतं यं देवः सविता पुनात्तस्मादाह देवो मा सविता पुनात्वित्यच्छिद्रेण पवित्रेणेति यो वाऽअयं पवतऽएषोऽच्छिद्रं पवित्रमेतेनैतदाह 'सूर्यस्य रश्मिभिरिति ।

P.T.O.

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- १) दक्षिणतः प्रत्युच्छ्रितमिव स्यात् ।
- २) तस्माद् ह न प्रतीचीनशिराःशयीत ।
- ३) तद् वा अहतं स्यात् ।
- ४) त्रैककुदं भवति ।
- ५) अव्याऽङ्गुलीर्न्यचति ।
- ६) अनद्धेवैताऽआहुतयो ह्यन्तेऽप्रतिष्ठिताः ।
- ७) अन्तो हि यज्ञस्य समिष्टयजुः ।

3. Explain with reference to context **any four** of the following :

16

पुढीलपैकी कोणत्याही चार वाक्यांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण द्या.

- १) विवाहाग्निमग्रतोऽजस्रं नयति ।
- २) घोषवदाद्यन्तरन्तस्थमभिनिष्ठानान्तं द्व्यक्षरम् चतुरक्षरं वा ।
- ३) यथाकुलधर्मं केशवेशान् कारयेत् ।
- ४) अप्यनडुहो यवसमाहरेत् । अग्निना वा कक्षमुपोषेत् । एषामेऽष्टकेति ।
- ५) नामांसो मधुपर्को भवति भवति ।
- ६) त्रिः जामदग्न्यानाम् ।

4. Write critical notes on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक टीपा लिहा.

16

i) उपनयनम्

ii) आधारौ आज्यभागौ च ।

iii) पञ्चमहायज्ञाः

iv) वास्तुपरीक्षा

5. Write short notes on **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार विषयांवर टीपा लिहा.

16

१) सोमयागाची वेदिरचना Vedi of सोमयाग

२) आश्वयुजीकर्म

३) Quotations in the Śrauta and Gṛhya Texts

श्रौत व गृह्यसूत्रांमधील उद्धरणे

४) ऋत्विग्वरण

५) Types of marriage विवाहांचे प्रकार

६) चैत्ययज्ञ

[4302] – 431

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-13 : मेघदूतम्
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

Instruction : All questions carry equal marks.

सूचना : सर्व प्रश्नांना समान गुण आहेत.

1. Translate into **English** or **Marathi** any **four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार श्लोकांचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

- १) तस्मिन्नद्रौ कतिचिदबलाविप्रयुक्तः स कामी
नीत्वा मासान्कनकवलयभ्रंशरिक्तप्रकोष्ठः ।
आषाढस्य प्रथमदिवसे मेघमाश्लिष्टसानुम्
वप्रक्रीडापरिणतगजप्रेक्षणीयं ददर्श ।
- २) आपृच्छस्व प्रियसखममुं तुङ्गमालिङ्ग्य शैलं
वन्द्यौः पुंसां रघुपतिपदैरङ्कितं मेखलासु ।
काले काले भवति भवतो यस्य संयोगमेत्य
स्नेहव्यक्तिश्चिरविरहजं मुञ्चतो बाष्पमुष्णम् ।
- ३) हस्ते लीलाकमलमलके बालकुन्दानुविद्धम् ।
नीता लोध्रप्रसवरजसां पाण्डुतामानने श्रीः ।
चूडापाशे नवकुम्बकं चारु कर्णे शिरीषम् ।
सीमन्ते च त्वदुपगमजं यत्र नीपं वधूनाम् ॥
- ४) त्वामासारप्रशमितवनोपप्लवं साधु मूर्ध्ना
वक्ष्यत्यध्वश्रमपरिगतं सानुमानाम्रकूटः ।
न क्षुद्रोऽपि प्रथमसुकृतापेक्षया संश्रयाय
प्राप्ते मित्रे भवति विमुखः किं पुनर्यस्तथोच्चैः ॥

P.T.O.

- ५) मार्गं तावच्छृणु कथयतस्त्वत्प्रयाणानुरूपम् ।
 संदेशं मे तदनु जलद श्रोष्यसि श्रोत्रपेयम् ।
 खिन्नः खिन्नः शिखरिषु पदं न्यस्य गन्तासि यत्र ।
 क्षीणः क्षीणः परिलघु पयः स्रोतसां चोपभुज्य ॥
- ६) तां चावश्यं दिवसगणनातत्परामेकपत्नीम्
 अव्यापन्नामविहतगतिर्द्रक्ष्यसि भ्रातृजायाम् ।
 आशाबन्धः कुसुमसहस्रं प्रायशो ह्यङ्गनानाम्
 सद्यःपाति प्रणयि हृदयं विप्रयोगे रुणद्धि ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही चार ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- १) शेषैः पुव्यैर्हतमिव दिवः कान्तिमत्खण्डमेकम् ।
- २) इत्यागन्तून् रमयति जनो यत्र बन्धूनभिज्ञः ।
- ३) स्रोतोमूर्त्या भुवि परिणतां रन्तिदेवस्य कीर्तिम् ।
- ४) संगीतार्थो ननु पशुपतेस्तत्र भावी समग्रः ।
- ५) श्यामः पादो बलिनियमनाभ्युद्यतस्येव विष्णोः ।
- ६) राशीभूतः प्रतिदिनमिव त्र्यम्बकस्याद्दहासः ।

3. Discuss - Meghaduta has opened a new vista of संदेशकाव्य in Sanskrit literature.

मेघदूताने संदेशकाव्याचे नवे दालन संस्कृत वाङ्मयामध्ये उघडले.

OR/किंवा

Write an introductory note to composition of Kālidāsa

कालिदासाच्या साहित्यसंपदेवर प्रस्तावनात्मक टीप लिहा.

4. Attempt **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा :

1) Discuss date of Kālidāsa.

कालिदासाच्या काळाची चर्चा करा.

2) Write a brief note on the mythological references in मेघदूत.

मेघदूतातील मिथ्यकथांचे संदर्भ यावर टीप लिहा.

3) Discuss सुभाषितऽ in मेघदूत.

मेघदूतातील सुभाषितांची चर्चा करा.

4) Describe nature as depicted in मेघदूत.

मेघदूतात चितारल्याप्रमाणे निसर्गाचे वर्णन करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following :

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन विषयांवर विवेचक परिच्छेद लिहा :

१) House of यक्ष

यक्षाचे घर

२) Geography of India as depicted in मेघदूत

मेघदूतात वर्णन केलेला भारताचा भौगोलिक आराखडा.

३) Sources of मेघदूत

मेघदूताचे मूलस्रोत.

[4302] – 432

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2013
SANSKRIT
Sadananda Yatikrut
SK – 14 : Vedāntasāra
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any **two** of the following paragraphs : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांचे इंग्रजी किंवा मराठीमध्ये भाषांतर करा :

- i) एवमाचार्येणाध्यारोपापवादपुरस्सरं तत्त्वम्पदाथौ शोधयित्वा वाक्येनाखण्डाथैऽवबोधितेऽधिकारिणोऽहं नित्यशुद्धमुक्तसत्यस्वभावपरमानन्दानन्ताद्वयं ब्रह्मास्मीत्य खण्डाकारिता चित्तवृत्तिरुदेति । सा तु चित्प्रतिबिम्ब सहिता सती प्रत्यगभिन्नमज्ञातं परं ब्रह्म विषयीकृत्य तद्वताज्ञानमेव बाधते तदा पटकारणतन्तुदाहे पटदाह वदखिलकारणेऽज्ञाने बाधिते सति तत्कार्यस्याखिलस्य बाधित त्वात्तदन्तर्भूताखण्डाकार! कारिता चित्तवृत्तिरपि बाधिता भवति । तत्र प्रतिबिम्बितं चैतन्यमयि यथा दीपप्रभादित्य प्रभावभासनासमर्था सति तथाभिभूता भवति ।
- ii) वायवः प्राणापानव्यानोदानसमानः । प्राणो नाम प्राग्गमनवान्नासाग्रस्थानवर्ती । अपानो नामावाग्गमनवान्पाय्वादिस्थानवर्ती । व्यानो नाम विष्वग्गम नवानखिलशरीरवर्ती । उदानो नाम कण्डस्थानीय मध्वर्गमनवानुत्क्रमणवायुः । समानो नाम शरीर मध्यग ताशितपीतान्नादि समीकरणकरः । केचित्तु नागकूर्मकृकलदेवदत्तधनञ्जया रण्याः पञ्चान्ये वायवः सन्तीति वदान्ति । तत्र नागः उद्रगिरणकरः । कूर्मः उन्मीलनकरः । कृकलः क्षुत्वुरः । देवतत्तो जृम्भणकरः । धनञ्जयः पोषणकरः । एतेषां प्राणदिष्वन्तर्भावात्प्राणादयः पञ्चेवेति केचित् ।
- iii) एवं च सति “मनसैवानुद्रष्टव्यं”, “यन्मनसा न मनुते”, इत्यनयोः श्रुत्योरविरोधो वृत्तिव्याप्यत्वा ङ्गीकारेण फलव्याप्यत्वप्रतिषेधप्रतिपादनात् तदुक्तम् “फलव्याप्यत्वमेवास्य शास्त्रकृद्भिर्निवारितम् । बह्वव्यज्ञाननाशाय वृत्ति व्याप्तिरपेक्षिता ॥” स्वयम्प्रकाशमानत्वान्नाभास उपयुज्यते इति च । जडप दार्थाकाराकारितचित्तवृत्तेर्विशेषोऽस्ति । तथाहि । अयं घट इति घटाकाराकारिताचेत्तवृत्तिरज्ञातं घटं विषयीकृत्य तद्वताज्ञाननिरसन पुरःसरं स्वगताचेदाभासेन जडं घटमपि भासयति । तुदुक्तम-
“बुद्धितस्थाचेदाभासौ द्वावेतौ व्याप्नुतो घटम् । तत्राज्ञानं धिया नश्येदाभासेन घटः स्फुरेत” इति ।

P.T.O.

2. Explain **any two** of the following sentences with reference to the context : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन वाक्यांचे संदर्भासह स्पष्टीकरण द्या :

- i) अज्ञानादिसकलजडसमूहोज्वस्तु ।
- ii) इयं समष्टिकत्कृष्टोपाधितया विशुद्धसत्त्व प्रधाना ।
- iii) बुद्धिर्नाभ निश्चयात्मिकान्तःकरणवृत्तिः ।
- iv) प्रकरणप्रतिपाद्यार्थसाधने तत्र तत्र श्रूयमाणा युक्तिरुपयत्तिः ।

3. Explain in detail the Pañcikaṛaṇa of the Universe. **16**

स्पष्टीचे पञ्चीकरण सविस्तर स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain the nature of subtle body.

सूक्ष्मशरीराचें स्वरूप स्पष्ट करा.

4. Explain four tie of the scientific treatise according to Sadananda Yati. **16**

सदानंदयतींच्या म्हणण्याप्रमाणे शास्त्रीय ग्रंथाचे अनुबंध चतुष्टय स्पष्ट करा.

OR/किंवा

Explain Adhyāropa and Apavāda and their importance in the Advaita Vedānta.

अध्यारोप आणि अपवाद स्पष्ट करा आणि त्यांचे अद्वैत वेदान्तातील महत्त्व स्पष्ट करा.

5. Write critical paragraphs on **any two** of the following topics : **16**

पुढीलपैकी कोणत्याही दोन परिच्छेदांवर विवेचक टीपा लिहा :

- i) Unitary meaning of sentence
वाक्यार्थेक्य
- ii) Samānadhikarānya and Viśeṣaṇavīśeṣyata relations
सामानाधिकरण्य संबंध आणि विशेषणविशेष्यता संबंध
- iii) Carvaka's theories of Soul
चार्वाकांचे आत्मवाद
- iv) Annamayakosa
अन्नमयकोश

[4302] – 433

Seat No.	
-------------	--

M.A. (Semester – IV) Examination, 2013
SANSKRIT
SK-15 : (Special Group) Sāhitya
Bharata Nāṭyaśāstra : I, VI or VII Adhyāya
(2008 Pattern)

Time : 3 Hours

Max. Marks : 80

1. Translate into **English** or **Marathi** any four of the following :

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे इंग्लिश किंवा मराठीत भाषान्तर करा.

- i) भवतां देवतानां च शुभा शुभविकल्पकः ।
कर्मभावान्वयापेक्षी नाट्यवेदो मया कृतः ॥
नैकान्ततोऽत्र भवतां देवानां चानुभावनम् ।
त्रैलोक्यस्थास्य सर्वस्य नाट्यं भावानुकीर्तनम् ॥
- ii) देवानामसुराणां च राज्ञामथ कुटुम्बिनाम् ।
ब्रह्मर्षीणां च विज्ञेयं नाट्यं वृत्तान्तदर्शकं ।
योऽयं स्वभावो लोकस्य सुखदुःखसमन्वितः ।
सोऽङ्गाद्य भिनयोपेतो नाट्यमित्यभिधीयते ॥
- iii) विस्तरेणोप दिष्टानामर्थानां सूत्रभाष्ययोः ।
निबन्धो यः समासेन संग्रहं तं विदुर्बुधाः ॥
रस भावा हयभिनया धर्मी वृत्तिप्रवृत्तयः ।
सिद्धिः स्वरास्तथातोद्यं गानं खङ्गश्च संग्रहः ॥
- iv) नानाभिनयसम्बद्धान्भावयन्ति रसानिमान् ।
यस्मात्तस्मादमी भावा विज्ञेया नाट्ययोत्कृभिः ॥
नानाद्रव्यैर्बहुविधैर्व्यञ्जनं भाव्यते यथा ।
एवं भावा भावयन्ति रसानभिनयैः सह ॥

P.T.O.

- v) बहूनां समवेतानां रूपं यस्य भवेद्बहु ।
 स मन्तव्यो रसः स्थायी शेषाः सञ्चारिणो मताः ॥
 दीपयन्तः प्रवर्तन्ते ये पुनः स्थायिनं रसम् ।
 ते तु सञ्चारिणो ज्ञेयास्ते हि स्थायित्वमागताः ॥
- vi) नानाभावार्थसंपन्नाः स्थायिसत्वाभिचारिणः ।
 पुष्पाव कीर्णाः कर्तव्याः काव्येषु हि रसा बुधैः ॥
 एवं रसाश्च भावाश्च त्र्यवस्था नाटके स्मृताः ।
 य एवमे ताज्जानाति स गच्छेत्सिद्धिमुत्तमाम् ॥

2. Explain with reference to context **any four** of the following.

16

खालीलपैकी कोणत्याही चारांचे ससन्दर्भ स्पष्टीकरण करा.

- क्रीडनीयकमिच्छामो दृश्यं श्रव्यं च यद्भवेत् ।
- नाट्याख्यं पञ्चमं वेद सेतिहासं करोम्यहम् ।
- एवं भावा रसाश्चैव भावयन्ति परस्परम् ।
- न हि रसादृते कश्चिदर्थः प्रवर्तन्ते ।
- वागङ्गसत्त्वोपेताः प्रयोगे रसान्नयन्तीति व्यभिचारिणः ।
- बह्वाश्रयत्वात्स्वामिभूताः स्थायिनो भावाः ।

3. Explain the purpose of Nāṭya according to Bharata, in detail.

भरताच्या मतानुसार नाट्याचे प्रयोजन सविस्तर विशद करा.

OR

Explain the saṅgrahakārikā of Bharata.

16

भरताच्या संग्रहकारिकेचे विवेचन करा.

4. Explain the Rasasūtra of Bharata and discuss the views of prominent commentators on it.

भरताच्या रससूत्राचे विवेचन करा आणि त्यावरील प्रमुख टीकाकारांच्या मतांची चर्चा करा.

OR

Explain the concept of Bhāva in detail.

भरताची भाव ही संकल्पना सविस्तर विशद करा.

16

5. Write critical notes on **any two** of the following.

खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर समीक्षात्मक टिपणे लिहा.

16

a) Sattvikabhāva	सात्त्विक भाव
b) Hasya rasa	हास्यरस
c) Anukīrtana and Anukarāṇa	अनुकीर्तन व अनुकरण
d) Bharata Nāṭyasāstra	भरत नाट्यशास्त्र

